

Péntek Imre

Budaházi évtizedek

Rangos tárlatoktól a Munkácsy-díjig

Mi, köznapis emberek, olykor tárlatlátogatók, várjuk a találkozást a remekművel. Ezért megyünk a művek közé. Figyelünk, kutatunk, keresünk, reméljük, hogy eljön a pillanat, ami kárpótol mindenért: a sok-sok csellengő óráért, amit kiállításokon töltöttünk. Néha nem hiszünk a szemünknek: kételkedünk, fanyalunk, főként, ha egy olyan művész teljesítményéről van szó, akit nap mint nap látunk a megyeszékhelyen, akár személyesen is jól ismerhetünk. Persze minden kiállítás egy ünnep, maximális érdeklődés, zajos siker. De nem látunk be a műtermek káoszába, a tervek, változatok garmadájába, nem tekintjük a félbehagyott művek torzóit, s nem vagyunk kíváncsiak egy festő vagy szobrász lelkiállapotára, akinek meg kell küzdenie az adott mű legtökéletesebb formájáért.

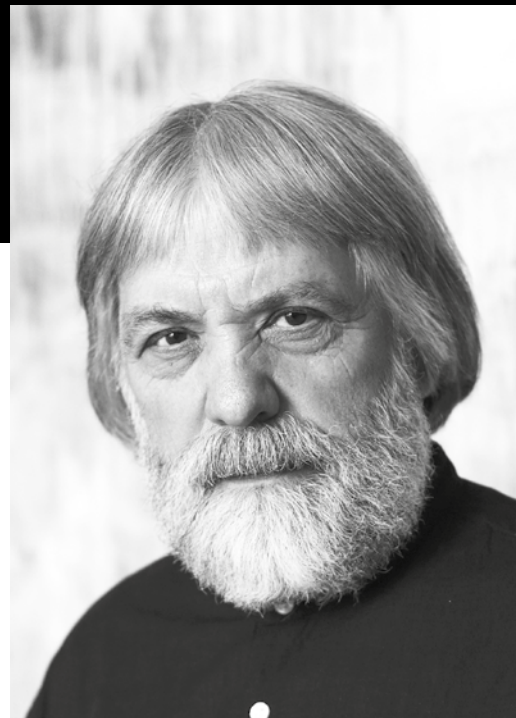
Nem hiszük el, hogy egy olyan kortárs festőművész – grafikusról van szó, aki jó harminc éve Zalaegerszegen él, tanít a Mindszenty Általános Iskola és Gimnáziumban, de országos, sőt, nemzetközi ismertségével ki is válik saját mindennapi közegéből. Nyilvánvaló és természetes, hogy a város intézményei megadják neki a lehetőséget a bizonyításra. S akkor még nem beszéltünk az országos és jelentős regionális tárlatokról, amelyeken Budaházi Tibor képei rendre jelen vannak. (Festőként még a kerámiába is sikerrel belekóstolt.)

Életművén végigvonul egy igen következetes analitikus látásmód, mely félretolja a felszínt, a látszat- és látványvilágot, és makacsul, koncentráltan tör a lényegre, az egyre, arra, ami az origója az egésznek. Olykor valóságos nyomozást folytat az „eltűnt idő nyomában”, felszínre hoz, leleteket ment, vizuális régészeti ásatást folytat, de nem a személytelen időfolyamban, hanem a személyes múltban, a kollektív tudattalanban. Ez a festői „archeológia” képekké válik, izgalmas felületeteggé, rejtélyes kompozíciókká.

Áttekintésre és megítélésre is alkalmas albumot jelentetett meg a művész 2015-ben, melyhez Novotny Tihamér írt megszívlelendő tanulmányt. Ebben olvasható:

(A művész feladata): „Előbányászni, felkutatni, létrehozni, kifejezni, közölni valami olyasmit, ami az alkotóelmében, a fejben, mint többszörös emlékréteg, mint képlékeny időréteg, ...már készen áll a vizualizálható közvetíthetőségre. ...visszaidézni az emlékezetből, a kultúrtörténeti hagyományból azokat az üledékrétegeket, amelyeket...szétmart, szétmállasztott az idő és a feledés...A roncsolás és a roncsoltság, a töredezettség és a kiegészítés folyamatelemző, történetteremtő és történelemidéző; a posztmodern esztétikája ez.”

Talán itt vitáznék egy kissé Novotny Tihamérral. Szerintem Budaházi túllépett posztmodern kliséin, részint gazdagabb tájékozódása révén, részint elmélyültebb eszközhasználatával. És amire Novotny is utal: az ősi és modern tartalmakat egyesíteni akaró törekvései túlmutattak a posztmodern zárványokon. Talán ezt ismerték fel az idej

BUDAHÁZI TIBOR

BUDAHÁZI TIBOR: Fal II. – 2008

Munkácsy-díjat odaítélők, amikor Budaházit bevették a megőrzők és az újítók körébe.

Olyan alkotóval van dolgunk, aki a kortárs képzőművészet élvonalában dolgozik, aki jelen van az országos tárlatokon – nem fél megméretetni magát –, s nem ritkán díjakkal tér haza. Vajda Lajos-díja vagy a Magyar Grafikaért Alapítvány-díja épp úgy fényelzi szakmai felkészültségét, mint a Keresztény Ikonográfiai Biennálékon vagy Festészeti Triennálékon szerzett elismerései.

Mégis vannak kérdések, hisz valljuk be, nem mindig és nem mindenkor egyszerű a befogadó dolga. Bizony Budaházi megdolgoztatja a szemlélőt már avval is, hogy feltételezi, az alkotásait nézők birtokában vannak bizonyos tudásnak, amire képein hivatkozik. Tudja például, mi a különbség a kereszt és az András-kereszt között, s azt is, a jel olyan elvonatkoztatás, amit az érzéki kavargásból hívtunk elő, értelmezni a köröttünk hullámzó, olykor kaotikusnak tűnő tárgyi világot. Feltételezi, hogy alkotótársa – a néző – továbbgondolja a látottakat, és értékeli azt a fajta vizuális trouville-t, amivel a festő lépten-nyomon

megkínálja. Utalásai ugyanakkor segíthetik a megértésben az érdeklődőt.

Gondolkodtam magam is, mivel juthatnék közelebb ehhez a kétségtelen zárt (zárványos) képi világhoz, amelynek olyan kiváló értelmezői vannak, mint Hann Ferenc vagy Novotny Tihamér, de az újabb és újabb megközelítések „feltárásai” tovább árnyalhatják az elemzés(ek) horizontját. Ezért néhány fogalompárt hívok segítségül, amelyek eszközei, fogódzói lehetnek a közelítésnek, feloldásnak, a megfejtésnek...

Budaházi Tibor számos képének címe: *Töredék, rétegek*, de maguk a képek is jobbra-részre, részletek, torzók – ha szójátékkal élénk: rések, amelyeken át egy titokzatos világba pillanthatunk. Egyszóval: az egész helyett a rész áll helyt.

A modern ember a huszadik század elején döbbent rá: a totalitás elveszett, a teljesség álma szertefoszlott. Budaházi képein a részre, részletek, fragmentumok kell, hogy felidézze az elveszett, széthullott egészet. Az aranykort, az Édent, ami mindmáig foglalkoztatja képzeletünket. De más motívumra

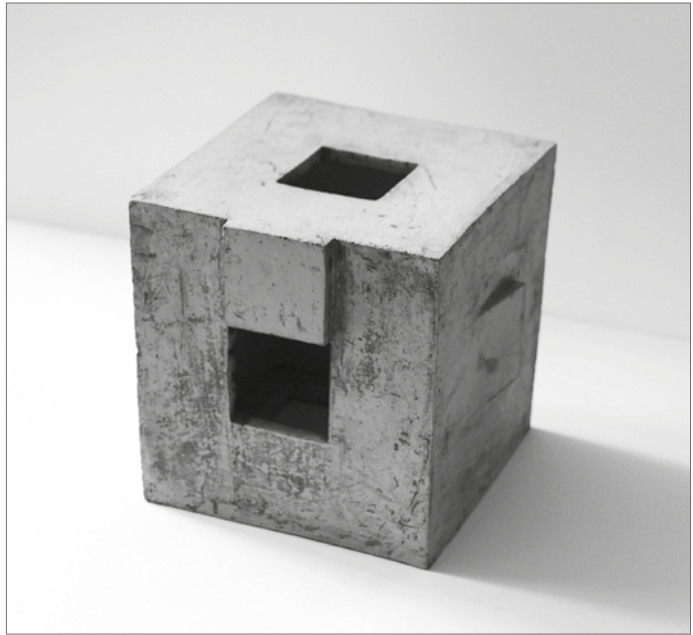
is hivatkozhatunk. A modern világ túlszűfolt látványvilága olyan reakciót is kelthet, amely lemondás erről a kaotikus áttekinthetlenségről. Sajátos vizuális aszkézis az, ami ezeken a szikár, lényegre törő, gondosan megkomponált képeken megjelenik. Mégis, ha valamiről lemondunk, akkor adni is kell helyette valamit... A Budaházi-képek néhány puritán jele – kereszt, háromszög – egy rendkívül gazdag, finoman megdolgozott háttér előtt manifesztálódik, s ennek a háttérnek festői-grafikai izgalma, intenzitása az, ami kiegészíti ezt a szikár, konstruktív látásmódot. A rész tehát kiváltja az egészet, felidézi, ezáltal „provokálja”, elindítja a fantáziát, a kép dimenzióit nem csak a síkban, a térben, hanem a tudatban is megkonstruálva.

Archaikus és modern... Ez is egymásnak ellentmondó fogalompár. Pedig éppen Budaházi képei bizonyítják, mennyire összefüggnek, egymásra utalnak. Az archaikus jelek, fantáziaírások, roncsolt szerkezetek, maradványok egyfelől az ősi kultúrák hírnökei, másfelől lecsiszolódott, sűrített, emblematisz zárványok, amelyek az elvonatkoztatás magasrendű (logikai) konstrukciói.

Tárgyiasság és szubjektív megjelenítés... Ez is ellentmond egymásnak. Budaházi fel tudja oldani ezt a rejtélyt is, hiszen a különféle levél-, okmány- vagy kódextörédek a maguk tárgyi valójában jelennek meg, ám mindegyiken ott a kézjegy, az emberi szubjektum nyoma: egy család története, egy szerelem festett levélvívára...

Persze, alapvetően – a látszólagos sokféleség mellett – Budaházi képei a létezés, az emberi létezés törekenységéről, kiszolgáltatottságáról szólnak. Hisz majdnem mindenütt látható a roncsoltság, a sérülékenység, a kegyetlen erők munkájának eredménye. Az ép, működő szerveződések holt sturktúrák válnak, a leépülés, a megsemmisülés árnyékaitól kísérve. A végtelen idő és az isteni igazság előtt minden fundamentumunk recsegve összeomlik, ahogy Pascal írja, és feneketlen mélységek nyílnak meg alatta.

Sorolhatnám még a dichotómiákat (kettőségeket), amelyeket ez a festészet felmutat. Talán éppen azért hatnak ezek a sötét tónusú képek, mert feszített pólusok között sugározzák az energiákat, a delejező, jelekkel meghintett, hihetetlen intenzitással megfestett

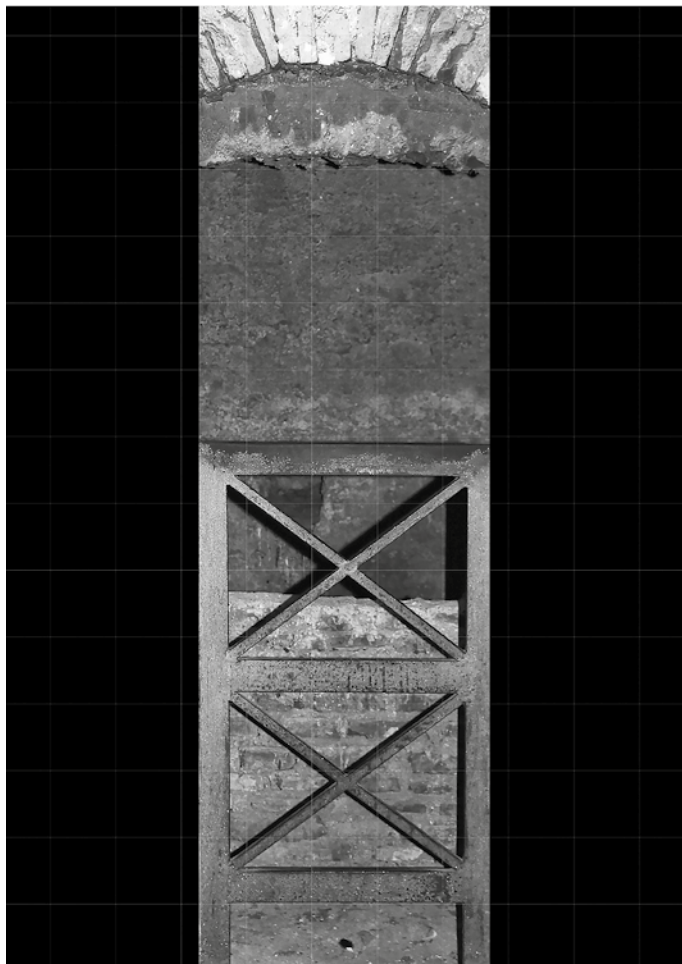

BUDAHÁZI TIBOR: Kocka – 2015

képmező (gyakran) a szakralitás színhelye... Tulajdonképpen az átmenetiség, a közties lét lenyomatai fogalmazódnak meg itt: melankóliájuk, líraiságuk ezért csap meg, miközben be akarunk hatolni – Novotny Tihamér jelzői szerint – ebbe a „szomorú és hősi” képi közegbe.

És még valami: az analitikus elme rétegről – rétegre lehántja a dolgok felszínét, és az üresség, a semmi helyett egy spirituális rétegre talál. Budaházi Tibor festészete ennek a kutatásnak is szép példája. A spirituális réteg, elem ott rejtőzik a bomló anyagban, a kaotikus kavargásban, előragyog, fényt ad, világít... Nevezhetjük ezt a sugárzást a „világ világosságának” is. Amivel eljut ahhoz a többlet, amivel a többség fölé nő.

Budaházi sokoldalúságáról beszéltünk. Az általa alkotott gazdag látványvilágról. Festőként-grafikusként bejutott a pécsi kerámia-szemlére is műveivel. Ám van még „leágazása” életművének, amelynek kibontakoztatására római ösztöndíja teremtett alkalmat. A festőművész élménybeszámolója, albuma, fotójegyzetei vagy grafikai átdolgozásainak dokumentációja egy kis füzetben nyert összegzést.

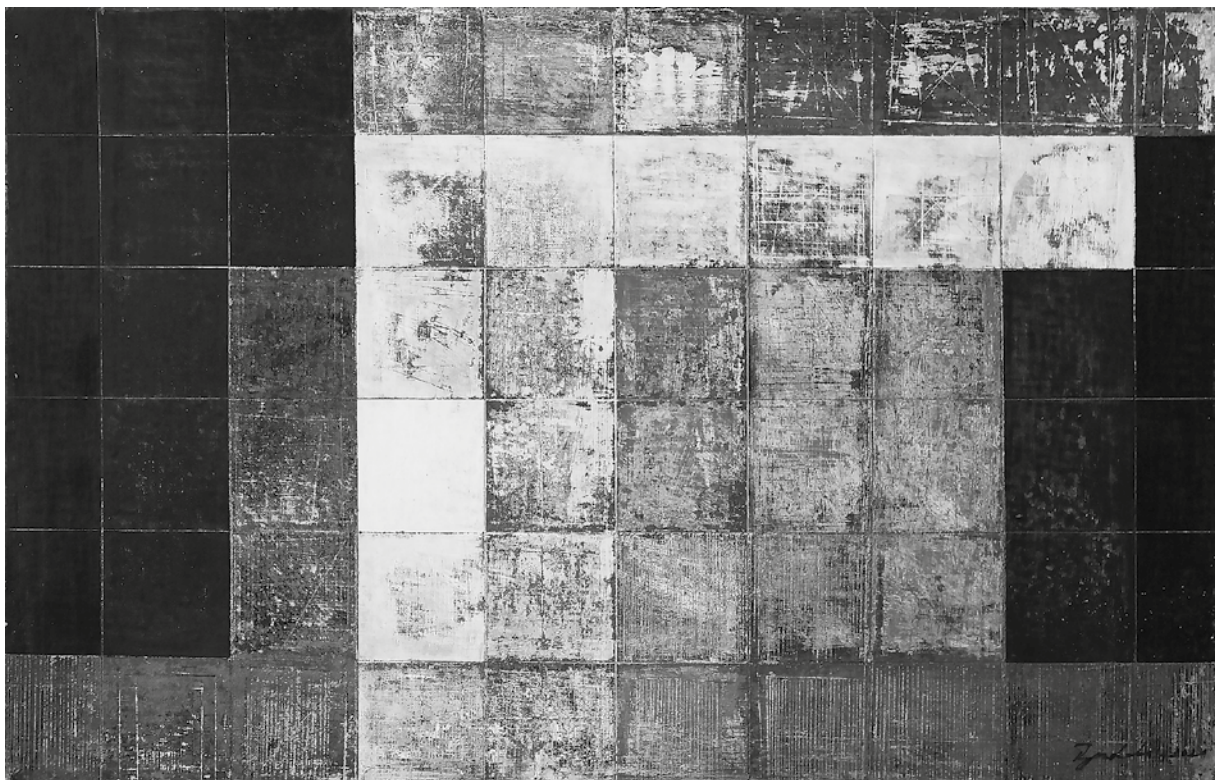
BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék I. – 2019

Római töredékek 2015-2019 a címe. Kissé puritán a cím, de hűen tükrözi a kötet belső tartalmát. Egy festő, aki fényképezőgépet vesz a kezébe, hogy a metropoliszban járva megörökítse tartós benyomásait, vizuális emlékeit. Az előszó írója – a pályatárs Tolnay Imre – jegyzi meg: „egy város, egy hely csak gyalog ismerhető meg igazán”.

Az egerszegi festő ezt a metódust követi, lehajol, megfigyel, összegyűjt minden kis árnyalatot, minden apró nyomot, hogy a több ezer évből valamit hazamentsen. A cím nélküli vagy jellegzetes „töredék” megszólítja a festőt, és a jelentéktelennek tűnő mozzanatból előhívja a múlt karakteres megnyilvánulásait. A díszes (mű)kő leveti takaró felületét, és feltárul a rusztikus alapzat, amelyet a közművészet

az utca járókelői elől el akart takarni. Kialakul a múlttól beszélő mintázat, a sérülések, kopások játéka, a vonalak szegletes alakzata. A falak élnek a maguk életét, begyűjtik a benyomásokat, legyenek azok golyónyomok, kaparások, (r)omlások, egyéb sérülések, hogy aztán új alakzatukkal közöljék, adják tovább az idő munkálkodását. Ennek az előhívásai már mester munkái, nyomatok, kaparások, kibomló rejtelmek. A közlés talán azért is jó szó, mert vannak a könyvben olyan felületek, amelyek betűnyomok, szövegre utaló helyek, helyzetek krónikáját kínálják föl. (Hogy aztán ki lesz ezek olvasója, értője, más kérdés. A talányok [feladványok] őrzik a maguk titkait.) A bemélyedések sorozata, ritmusa, nagysága vagy kicsisége szintén elgondolkodtató. A festőnek szeme van erre. Ahol a minta sejtik, vagy kínálkozik, ott lecsap a fantázia, tetten éri, kibontja ezeket a kis formációkat. Aztán – némileg váratlanul – ezek a falba épített szerkezetek, építészeti elemek önmagukban is megjelennek (nyomattá válva átalakulnak), és egyformaságukra rácsfolva egyedi kompozíciókká válnak. Vízköpők, befalazott ágyúcsövek, mögöttük a sötétség ásít. (Elvesztett funkcionalitásuk jelképe valamennyi.) Az üreg egyre tágasabb: földalatti vājattá, barlanggá válik, titokzatos börtönné, kínzókamrává, amelynek falmintája hirtelen kereszt alakjában szólít meg. És a sok változatos minta után egy kismadár tűnik elő (röppen elő) az idő mélyeséges rétegeiből. És a régi nyomok és a mai firkák sajátos szimbiózist alkotnak, felkínálva magukat az újraalkotásra. És megjelennek a karakteres jelek, az elroncsolódott plakátok, lekopott feliratok, amelyek szintén régészi türelemre várnak, hogy megfejtsék őket. A tépett, lefoszlott, falra kapaszkodott bizarr alakzatok valóságos kísértetjárás tünetei. Ezt a bizonytalanságot koronázza meg az üres műanyag széksorok geometriája, mely már már eltaszítja magától a leülni vágyókat.

A klasszikus fekete – fehér nézet hirtelen színessé válik, a felületek piros vagy barnás tónust öltenek. A rajtuk lévő alakzatok is alkalmazkodnak a festésszerű folt és csorgás eredményeihez. S a keresésnek – annak is felfoghatjuk – meglesz az eredménye. Ahogy ez Budaházi festményein szokás: előkerül egy meghatározó forma, jegy, amely hirtelen „élni” kezd: akár kalapos figurának tűnhetne, fekete

BUDAHÁZI TIBOR: Óbudai töredék – 2020.

köpenyben. (Egyházi öltözetnek is nézhetjük ezt.) A festő ezzel a gesztussal valamiféle személyességet csempész a kompozícióba, s a kapualj-formációknak szereplői lesznek; apró figurák, amelyek többértelmű formában rendeződnek el.

A köpeny is színeződik, vidámabb tónust ölt, s az utcai vándorok derűs felvonulásban keringenek a képmezőben, amíg el nem nyeli őket a falak monotóniája. S a látvány is mind képszerűbb lesz: már valódi Budaházi-munkát látunk. A költői geometria osztja a felületet, egy-egy valódi félkör vagy négyzet válik uralkodóvá, mintegy nyugvópontra juttatva a korábbi sokszínű kavalkádot.

Bár láttunk már hasonló elgondolást, Dús László, Géczy János vagy Fenyvesi Ottó kompozícióin, de Budaházi sejtelmesebb, analitikusabb, minimalistább náluk. Igazi vizuális egyszerűséget mutat, abban igyekszik megvalósítani a maga teljességét. Az anyag és az idő az ő főszereplői, amely befutják a maguk köreit, hogy a véglegesség állapotába juttassák a kavargó sokneműséget. A Tiberis-parti

jegyzetanyag így válik élményszerű többletté, „siratófallá vagy vakolt univerzummá” – ahogy Tolnay látja – , és ennek a „fal-szöttes”-nek itt ott rongyolt, szakadozott résein a múlt meszei századaiba látni. E fotógrammok súlyos látomássá nemesülnek, az évszázadok terhet hozzák vissza korunkba.

A gyalogos kaland így válik „vízvásztóvá”: az eltűnt, rejtőző mintázatok lelepleződnek, hírt adnak abból a drámai homályból, amely a vízköpők szájából árad.

És még valami, amiről érdemes szólni. A zalai művészársaságban mindig akadt egy-két alkotó, aki bekerült az országos élvonalba. Az első Németh János volt, aki 1970-ben kapott Munkácsy-díjat, majd 2014-ben Kossuth-díjat. Szabolcs Péter 1984-ben lett Munkácsy-díjas. Fischer György 2005-ben kapta a Munkácsy-díjat. (Sajnos, munkássága 2012-ben váratlanul megszakadt.) Idén Budaházi Tibor nyerte el a magas kitüntetést, a Munkácsy-díjat, több évtizedes munkájáért. Megérdemelten.